

Mafiosoja, lada-miehiä , ilotyttöjä

Julkisuudessa venäläiset maahanmuuttajat ovat yksi useimmin esiintyvistä ulkomaalaisryhmistä. Kun tarkastellaan venäläisten käsittelyä suomalaismediasa, on otettava huomioon, että suhtautuminen venäläisiin on vuosisatojen historiallisen kehityksen tulos. Venäläisiä ihmisiä koskevat myytit, kertomukset, ilmaukset sekä niihin liittyvät asenteet ovat edelleen mukana kielen ja kulttuurin syvärakenteissa, ja onkin kiinnostavaa nähdä miten ne tulevat esiin tämän päivän venäläisiä koskevissa mediasisällöissä.

Venäjällä ja venäläisyydellä on ollut keskeinen merkitys suomalaisuuden muotoutumiselle parin viime vuosisadan aikana. Erityisesti maamme itsenäisyyden ensi vuosikymmenten aikana suomalaisuutta rakennettiin paljolti venäläisvastaisen nationalismin pohjalta. Nuori Neuvostoliitto oli paha, jonka negaationa suomalaista identiteettiä rakennettiin.

Itse asiassa Neuvostoliitto oli kaksinkertainen paha: siinä yhdistyi yhtäältä Suomen kansallisia oikeuksia autonomian aikana sortanut Venäjän imperiumi ja toisaalta Suomen yhteiskuntajärjestelmää uhannut kommunismi.

Toisen maailmansodan jälkeen Suomi sitoutui ystävyys- ja yhteistyöpolitiikkaan suhteessa itäiseen naapurimaahan. Joukkoviestinnässä aikaisempi, usein vihamielisyyttä ilmentävä kielenkäyttö vaihtui itsesensuuriin ja ystävyysliturgiaan, vaikka toki Neuvostoliiton sisäpolitiikasta ja taloudellisesta järjestelmästä voitiin edelleen puhua hyvinkin kriittisesti.

Neuvostoliittoa ja venäläisiä koskeva puhetapa oli dualistinen: yhtäältä – varsinkin Neuvostoliiton ulkopoliitikasta puhuttaessa – toisteltiin virallisen ystävyyspolitiikan mukaisia ilmaisuja. Toisaalta erityisesti Neuvostoliiton kansalaisten sosiaalis-taloudellisista oloista ja kansalaisvapauksista puhuttaessa hyvinkin negatiiviset ilmaukset olivat tyypillisiä.

Myös suhde venäläisiin oli kaksijakoinen. Yhtäältä venäläisten sanottiin olevan iloisia, ystävällisiä, lämpimiä ja sydämellisiä ihmisiä, jotka eivät olleet vastuussa vaan kärsivät maansa järjestelmästä. Toisaalta suomalaisten puheissa toistuivat ajattelumallit, joiden mukaan venäläiset olivat erilaisia, omituisia, säälittäviä, kulttuurittomia, jopa alempiarvoisia ihmisiä.

Neuvostoliiton nopean luhistumisen jälkeen Venäjää koskeva julkisuus muuttui: enää ei ollut tarvetta itsesensuuriin. Samalla yksi entisen negatiivisen Venäjä-kuvan keskeinen tekijä – suomalaista yhteiskuntajärjestelmää uhkaava kommunismi – ei ollut enää venäläisyyden määreenä. Uusina uhkina

julkisuuteen nousivat mahdollinen venäläisten massamuutto Suomeen sekä venäläisiin tulijoihin liitetyt prostituutio, huumeet ja muu rikollisuus.

Miten nämä ristiriitaiset tendenssit näkyvät Suomen joukkoviestimissä? Seuraavat esimerkit perustuvat Suomessa asuvia tai täällä matkailleita venäläisiä koskeviin sanomalehtijuttuihin. Aineistosta puuttuvat kokonaan Venäjällä tehdyt tai Venäjää koskevat jutut.

Huomattavan usein venäläiset liitettiin rikoksiin ja heidän tekemäänsä väkivaltaan suomalaista valtaväestöä kohtaan. Rikosjutuissa tekijän venäläisyys tehtiin selväksi usein jo otsikossa: ”Venäläinen taksiryöstäjä kiinni Kuhmossa” ja ”Venäläinen taksiryöstäjä viilteli ja sitoi uhrinsa” tai ”Venäläisjengit hakkaavat ja ryöstävät nuoria”. Joskus viittaus venäläisyyteen ilmaistiin kiertoteitse, kuten otsikossa ”Lada-mies teki aseellisen ryöstön Tuusulassa”; Itse jutussa kerrotaan miehen puhuneen huonoa Suomea.

Silloinkin, kun venäläinen sattui olemaan väkivallan uhrina, kansallisuuden maininta otsikossa tuskin paransi suomalaisten kuvaa venäläisistä: ”Venäläinen ilotyttö hakattiin ja ryöstettiin kostoksi”. Tämän Ilta-Sanomien jutun yhteydessä herää kysymys uutiskriteereistä: olisiko suomalaisnaisten keskinäinen tappelu ja ryöstö yltänyt samalla tavalla jutun aiheeksi kuin lehden kuvaama ”virolaisten ja venäläisten katuhuorien välienselvittely”?

Otsikoiden lisäksi rikosjuttujen venäläisiä koskevat sanavalinnat olivat leimaavia. Puhe itämafiasta, Venäjän mafiasta tai venäläisjobbareista vahvistaa negatiivista kuvaa koko venäläisvähemmistöstä.

Ruben Stiller – itsekin etnisen vähemmistön jäsen – puhui syyskuussa 2000 järjestetyssä seminaarissa vähemmistöjen välillä olevasta hierarkiasta. Lehti voi otsikoida ”Venäläinen rahanpesuliiga iski jälleen”. Stiller arvioi, että vastaavaa otsikkoa ei voitaisi tehdä juutalaisista, vaikka syylliset olisivatkin juutalaisia. Se olisi antisemitismistä, siis sopimatonta. Sen sijaan somalit ja venäläiset ovat vapaata riistaa.

YTL Pentti Raittila on tutkija Tampereen yliopiston Journalismin tutkimusyksikössä.

Sähköposti: tipera@uta.fi

Jutun tiedot ja esimerkit pohjautuvat Journalismin tutkimusyksikön rasismia ja etnisyyttä koskevaan mediaseurantaprojektiin vuosilta 1999 ja 2000.